

Узагальнені результати повинні охоплювати всі сторони дослідження, починаючи з виявлених вигод та невиконаних заходів і закінчуючи інформацією про приховані резерви. Проте, виділення окремих етапів проведення аналізу допомагає не лише організувати та якісно провести аналіз, а й сприяє контролю над якістю та ефективністю виконання аналітичних процедур.

Висновки. Проведення економічного аналізу на науково-дослідних підприємствах аграрного спрямування є предметом уваги керівників та менеджерів. Проте, неефективність його результатів пов'язана з незадовільною організацією аналізу на науково-дослідних підприємствах аграрного спрямування.

Для проведення ефективного та якісного аналізу, перш за все, необхідно створити аналітичну службу, вибрати форму організації аналізу і тип організаційної структури.

Безпосередньо, організація аналітичних робіт вимагає дотримання основних принципів аналізу та потребує послідовного виконання певних процедур. Виходячи з цього, аналітичну роботу доцільно виконувати, розділивши на три етапи: підготовчий, основний, заключний.

На кожному етапі повинні здійснюватися відповідні заходи, які забезпечуватимуть організацію, проведення економічного аналізу та узагальнення аналітичних результатів. Такий порядок організації аналізу та проведення аналітичних робіт забезпечить дослідження всіх аспектів діяльності науково-дослідних підприємств аграрного спрямування, що зумовлені сезонністю сільськогосподарського виробництва; зменшить дублювання показників та виконання однотипних розрахунків; сприятиме дотриманню єдиної методології аналізу, що зумовлює оперативність та якість аналітичних висновків.

Список використаної літератури

1. Бутко А.Д. Теорія економічного аналізу: [підручник]/ Бутко А.Д. – К.: КНЕУ, 2005. – 411 с.
2. Собко В.В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу [підручник] / Собко В.В., Завгородній В.П.– К.: КНЕУ, 2004. – 412 с.
3. Ветрова Н.М. Теорія економічного аналізу: [навч. метод. посібник для самост. вивчення дисц.]/ Ветрова Н.М., Кузьміна Н.В., Токарева Д.Є. – Сімферополь: РІО НАПКС, 2005. – 97 с.
4. Кіндрацька Г.І. Економічний аналіз: теорія і практика: [підручник]/ Кіндрацька Г.І., Білик М.С., Загородній А.Г.; за ред. проф. А.Г. Загороднього. – Львів: "Магнолія Плюс", 2006 – 428 с.

УДК [331.2:631.1](477.83)

АНАЛІЗ УМОВ ФОРМУВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В.Р. Крупа, ст. викладач

Львівський національний аграрний університет

Some actual problems of payment in the agricultural enterprises of region are considered in the article. Dependence of level of wages from major factors and conditions of its formation is analyzed.

В статье рассматриваются некоторые актуальные проблемы оплаты труда в сельскохозяйственных предприятиях региона. Проанализирована зависимость уровня заработной платы от основных факторов и условий ее формирования.

Вступ. Пошук джерел підвищення рівня оплати праці у сільськогосподарських підприємствах сьогодні залишається однією із найбільш ключових проблем економічної політики та господарської практики. Її вирішення не обмежується лише площиною економічного зростання, а охоплює весь комплекс організаційно- та соціально-економічних відносин, що складаються між суб'єктами ринку праці на усіх рівнях господарювання.

В умовах відсутності цивілізованих ринкових відносин у сільському господарстві, за яких всі учасники господарського процесу зрівняні у своїх правах та обов'язках, відбувається недооцінка трудового внеску працюючих, формування фонду оплати праці за залишковим принципом тощо. У результаті втрачається мотиваційна функція заробітної плати, її зв'язок із кінцевими результатами праці, не відбувається повноцінного відтворення робочої сили.

З огляду на це, обґрунтування об'єктивного рівня оплати праці у сільському господарстві та можливостей його зростання потребує детального дослідження взаємозв'язків зарплати із економічними показниками діяльності сільськогосподарських підприємств.

До проблем оплати праці у сільськогосподарських підприємствах прикута увага багатьох вітчизняних учених: О. Бородіної, В. Вітвіцького, І. Гнибіденка, В. Дієсперова, Ю. Лупенка, М. Махми, Н. Статівки, Л. Червінської та ін. Однак багатоаспектність і складність процесів у цій сфері обумовлюють необхідність більш ґрунтовного їх аналізу.

Постановка задачі Метою статті є дослідження впливу економічних умов та чинників на формування величини заробітної плати працівників сільського господарства на регіональному рівні.

Результати. Серед чинників, що визначають рівень зарплати домінуюча роль належить продуктивності праці. Вона є з одного боку виразником індивідуальних вмінь і навичок працівника, його мотивів та ставлення до праці, а з іншого – відображає досягнутий підприємством рівень інтенсифікації виробництва, фондоозброєності праці, умови праці, ефективність організації та управління виробництвом.

У вітчизняній практиці господарювання основним показником продуктивності праці на галузевому рівні, яким оперує офіційна статистика, є обсяг виробництва валової продукції (у порівняльних цінах) в розрахунку на одного середньорічного працівника. В останні роки цей показник у сільськогосподарських підприємствах Львівської області зростав досить високими темпами. Так, за період з 2004–2008 рр. середній темп росту продуктивності праці в досліджуваному регіоні склав 149,1%, реальної зарплати – 131,5%. Тобто, на 1% підвищення продуктивності праці її оплата зростала в середньому на 0,88%.

Але, як відомо, кінцеві результати будь-якої діяльності формуються у сфері реалізації. Тому, досягнення високих показників виробництва валової продукції ще не є достатнім визначником можливостей підприємства платити гідну зарплату. Важливим є те, яка частка виробленої продукції реалізується, по яких цінах, і в якій мірі виручка дозволяє покрити виробничі витрати та сформувати належний фонд оплати праці. Виходячи із цих міркувань, при дослідженні умов оплати праці більш об'єктивним є використання у якості показника продуктивності праці величини товарної продукції в розрахунку на середньорічного працівника. Такий підхід співвідноситься із зарубіжною практикою аналізу і обумовлений тим, що лише обсяг товарної продукції характеризує ступінь участі суб'єкта господарювання в суспільному поділі праці [2, с.4].

Аналіз основних показників діяльності 210 сільськогосподарських підприємств Львівської області свідчить про те, що рівень продуктивності праці як і рівень її оплати мають досить широкий діапазон значень (табл. 1).

Таблиця 1

**Взаємозв'язок продуктивності та оплати праці у сільськогосподарських підприємствах
Львівської області, 2008***

Групи підприємств за рівнем чистого доходу (виручки) від реалізації с-г продукції на 1 штатного працівника, грн	Кількість підприємств у групі	Чистий дохід (виручка) від реалізації с-г продукції на 1 штатного працівника	Оплата праці 1 штатного працівника, грн/міс	Рівень товарності с-г продукції, %	Структура товарної с-г продукції, %		Рівень рентабельності с-г виробництва, %
					рослинництва	тваринництва	
I – до 15000	39	9885	435	51,5	49,5	50,5	-38,6
II – 15001-30000	51	22125	589	54,1	50,4	49,6	-13,4
III – 30001-60000	41	40864	743	68,9	58,1	41,9	-5,4
IV – 60001-90000	26	71694	882	84,7	55,9	44,1	-16,6
V – 90001-180000	27	116559	1385	85,1	78,0	22,0	-2,8
VI – 180001-360000	15	263939	1240	84,0	77,6	22,4	-9,2
VII – 360001 і більше	11	630951	631	91,0	83,1	16,9	228,5
В середньому по області	210	108860	869	79,3	75,1	24,9	24,2

* Джерело: розраховано на основі даних форми №50 с-г

При цьому, нижче за середню продуктивність праці у 2008 р. мали 166 сільськогосподарських підприємств Львівщини (79% від загальної кількості), оплату праці – 180 підприємств (85,7% від загальної кількості).

Така значна розбіжність у рівнях продуктивності праці пояснюється неоднаковими економічними умовами діяльності підприємств, зокрема їх ресурсним, технічним та фінансовим забезпеченням, а також спеціалізацією виробництва. Насамперед, істотно вирізняються за показниками продуктивності великі експортоорієнтовані господарства з іноземним капіталом (агрохолдинги). Це, зокрема, “Агромарк Юкей”, “Агро ЛВ Лімітед”, “Лендком Юкрейн”, ТзОВ “Галичина-Захід” та ін., які здійснюють виробництво сільськогосподарської продукції на індустріально-інноваційних засадах.

У той же час, дані табл. 1 свідчать про те, що рівень продуктивності праці загалом не має чітко вираженого впливу на величину її оплати, а також на рентабельність виробництва. Чіткий взаємозв'язок між цими показниками простежується за відносно пропорційної структури товарної продукції рослинництва і тваринництва або переважання рослинницької продукції (перші 5 груп). Відповідно, підприємства із найнижчим рівнем продуктивності праці (I група) є й найбільш збитковими. Але величина оплати праці у підприємствах із найвищою продуктивністю (сьома група), серед яких 82% – це птахофабрики, є нижчою від середнього показника по області і лише на 4,3% вищою за розмір мінімальної зарплати. Оскільки підприємства цієї групи переважно прибуткові, це свідчить або про “тінізацію” зарплати або про недооцінку керівництвом трудового внеску найманих працівників.

Невідповідність рівня оплати праці досягнутим результатам спостерігається й по окремих підприємствах, що спеціалізуються на виробництві продукції рослинництва. Зокрема, одне з підприємств VII групи, яке є досить великим за розмірами, у 2008 р. отримало у 5,1 раза прибутку більше ніж затратило на виробництво і реалізацію товарної продукції. Проте середня заробітна плата при цьому склала лише 664 грн.

Дана ситуація є одним із проявів того, що досягнення позитивних фінансових результатів сільськогосподарських підприємств в умовах підвищення цін на матеріальні ресурси часто забезпечується за рахунок штучного обмеження фонду оплати праці. При цьому основним орієнтиром при нарахуванні заробітку стає гарантована законом величина мінімальної зарплати. Найгірше, що такий підхід з огляду на становище сільського господарства вже став традиційним. Тому, навіть якщо підприємству вдається підвищити ефективність виробництва і одержати додатковий дохід, це не завжди відбивається на заробітній платі найманих працівників, оскільки її розмір визначений трудовим договором.

Важливим чинником впливу на розмір заробітної плати працівників сільського господарства є масштаб виробництва (табл. 2).

Таблиця 2

Вплив масштабу виробництва на рівень оплати праці у сільськогосподарських підприємствах Львівської області, 2008 р.*

Групи підприємств за обсягами валової продукції сільського господарства тис. грн.	Кількість підприємств у групі	Валова продукція у фактичних цінах тис. грн.	Середньооблікова чисельність працівників, зайнятих у с-г, осіб	Площа с-г угідь, га	Умовне поголів'я, голів	Рівень рентабельності с-г виробництва, %	Оплата праці 1 штатного працівника, грн/міс		
							с-г виробництва	рослинництва	тваринництва
I – до 250,0	33	142,9	9	225	18	-23,0	288	289	285
II – 250,1–500,0	35	373,8	14	295	39	-25,7	412	387	461
III – 500,1 – 1000,0	27	700,1	17	374	77	-7,2	538	519	565
IV – 1000,1–2000,0	39	1441,5	26	673	104	-4,2	574	562	593
V – 2000,0 – 5000,0	27	3579,6	47	991	273	-4,8	743	866	601
VI – 5000,1 – 10000,0	25	7247,8	84	1219	562	-6,9	754	852	583
VII – 10000,1 і більше	24	34028,6	133	3217	2118	45,7	1262	1452	881

* Джерело: розраховано на основі даних форми №50 с-г

Як видно із табл. 2, із зростанням ресурсного потенціалу підприємств і обсягів виробництва продукції спостерігається чітка тенденція зростання величини середньомісячної зарплати найманих працівників, яка змінюється в діапазоні від 288 до 1262 грн/міс при середньообласному рівні 869 грн/міс. Це підтверджує тезу про те, що забезпечити належний рівень продуктивності праці та її оплати можна лише в умовах великотоварного аграрного виробництва, яке дає можливість сповна використовувати переваги ефекту масштабу.

Попри важливість розширення масштабів діяльності, головною умовою підвищення продуктивності праці у сільському господарстві є інтенсифікація виробництва. Вона передбачає застосування технологій, які дають змогу максимально реалізовувати генетичний потенціал

сортів рослин і порід тварин та отримувати обсяг продукції значно вищий, ніж забезпечують природні умови. Інтенсивний тип господарювання вимагає від підприємств значних інвестицій у розширення та оновлення матеріально-технічної бази, а отже – супроводжується зростанням витрат основного виробництва та зміною їх структури. А це відповідним чином позначається і на величині середньомісячної оплати праці найманих працівників (табл. 3).

Таблиця 3

Вплив затрат на виробництво продукції на величину оплати праці у сільськогосподарських підприємствах Львівської області, 2008 р.*

Групи підприємств за обсягом витрат на виробництво с-г продукції на 1 штатного працівника, грн	Кількість підприємств у групі	Витрати на виробництво с-г продукції на 1 штатного працівника, грн.	Структура витрат на основне виробництво, %					Частка вартості послуг сторонніх організацій у матеріальних витратах, %	Рівень покриття загальних витрат загальних виручкою від реалізації, %	Середньомісячна оплата праці штатного працівника, грн.		
			Витрати на оплату праці	Відрахування на соціальні заходи	Матеріальні витрати	Амортизація	Інші витрати			с-г виробництва	рослинництва	тваринництва
I – до 20000	25	15218	27,1	7,9	44,9	1,7	18,5	3,9	58,3	344	240	416
II – 20001-40000	55	31900	23,8	5,5	58,6	4,0	8,1	8,1	64,0	632	684	546
III – 40001-80000	56	58826	14,7	3,6	69,5	4,8	7,3	13,1	74,8	721	746	688
IV – 80001-120000	27	94715	9,5	2,2	72,9	5,3	10,0	10,1	76,8	754	772	734
V – 120001-160000	17	142428	12,0	3,6	67,2	12,4	4,8	11,4	141,9	1426	1593	711
VI – 160001-320000	18	246376	5,6	1,6	79,6	6,8	6,4	19,6	68,6	1145	1230	457
VII – 320001 і більше	12	450301	3,3	0,7	85,4	5,6	5,0	11,1	71,2	1243	1310	1217
В середньому по області	210	99053	10,5	2,8	72,7	7,4	6,6	12,9	91,2	869	989	666

* Джерело: розраховано на основі даних форми №50 с-г

Проведений аналіз показників діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області дає підстави стверджувати, що рівень інтенсифікації виробництва у більшості із них є досить низьким. Зокрема, у 148 підприємствах (70,5% від загальної кількості досліджуваних господарств) обсяг витрат на виробництво сільськогосподарської продукції в розрахунку на одного штатного працівника менший середньообласного значення – 99053 грн.

Негативним явищем є те, що підвищення рівня витрат на основне виробництво фактично має наслідком лише зростанням матеріаломісткості продукції. Технічна база підприємств, а отже й фондоозброєність праці, при цьому залишається відсталою, про що свідчить низька питома вага амортизаційних відрахувань у структурі виробничої собівартості продукції. Дані табл. 3 свідчать, що в умовах зростання цін на матеріальні ресурси, підприємства в першу чергу економлять на статтях “оплата праці” і “амортизація”.

Відсутність власних технічних засобів, сільськогосподарські підприємства часто компенсують за рахунок сторонніх обслуговуючих організацій і, тим самим, забезпечують дотримання необхідної технології. Певною мірою, це сприяє підвищенню продуктивності праці та рівня її оплати.

Як видно із табл. 3, зростання виробничих витрат на одного працівника переважно має позитивний вплив на рівень середньомісячної заробітної плати, яка в розрізі груп зростає в діапазоні від 344 до 1243 грн. Разом з тим частка оплати праці у структурі собівартості має цілком зворотну тенденцію і в VI та VII групах підприємств є досить низькою – 5,6% і 3,3% при середньообласному значенні показника 10,5%. Тобто, в умовах високої інтенсифікації виробництва достатній рівень заробітної плати у сільському господарстві може досягатися і за низької питомої ваги витрат на оплату праці у структурі собівартості.

Однак, ситуація із оплатою праці у сільськогосподарських підприємствах Львівської області потребує додаткового аналізу їх можливостей платити гідно винагороджувати працю. З огляду на специфіку сільськогосподарського виробництва, більшість витрат, і в тому числі поточна оплата праці мають авансовий характер, в результаті чого виникають фінансові зобов'язання підприємств перед банківськими установами та іншими організаціями. Відповідно спроможність підприємств покривати ці зобов'язання за рахунок виручки від реалізації продукції, на наш погляд, істотно впливає на формування фонду заробітної плати, а отже і на її середньомісячну величину. При цьому ми поділяємо думку В. Дієсперова стосовно того, що офіційно декларований показник рентабельності ще не є свідченням достатньої платоспроможності підприємства. Насправді, господарство має відшкодовувати витрати на все виробництво, а не тільки на його товарну частину. [1, с. 22].

Якщо з цих позицій проаналізувати фінансові можливості сільськогосподарських підприємств Львівської області, то бачимо що повне покриття виручкою загальних витрат на виробництво і реалізацію продукції забезпечується лише у підприємствах V групи (табл. 3) У 2008 р рівень покриття поточних витрат тут становив 141,9%. Відповідно середньомісячна оплата праці по даній групі була найвищою і склала 1426 грн, що на 64,1% більше від її середнього значення по області. Переважно ця величина обумовлена високою оплатою праці у рослинництві (1593 грн) і відповідно, глибокою спеціалізацією на виробництві високорентабельних зерна та ріпаку. Значний вплив на продуктивність праці і розмір зарплати по даній групі підприємств мав відносно високий рівень технічного забезпечення виробництва, про що свідчить найбільша серед усіх груп частка амортизаційних відрахувань – 12,4%.

Крім того, варто відзначити, що на цілі оплати праці і соціальних відрахувань підприємства V групи спрямували 15,6% авансованих у виробництво коштів.

В усіх інших групах підприємств рівень покриття загальних витрат виручкою від реалізації менший 100%, що свідчить про реальну їх збитковість, і відповідно, обмежені можливості гідно винагороджувати працю.

Висновки. У процесі дослідження встановлено, що більшість підприємств, які досягли позитивних фінансових результатів від реалізації продукції не спроможні гідно оплачувати працю персоналу, оскільки мають від'ємні показники валового доходу. У той же час окремі високорентабельні підприємства мінімально оцінюють трудовий внесок працівників, що дає підстави говорити про застосування практики “тіньової” оплати праці або штучне заниження її рівня. Це обумовлює необхідність удосконалення розподільчих відносин та вжиття комплексу заходів, орієнтованих на забезпечення зростання вартості людського капіталу. У поєднанні з інноваційним типом господарювання це може стати дієвим чинником зростання аграрного виробництва та ефективної зайнятості сільського населення.

Список використаної літератури

1. Дієсперов В. Формування оплати сільськогосподарської праці / В. Дієсперов // Україна : аспекти праці. – 2007. – №5. – С. 22–28.
2. Статівка Н. Забезпеченість та ефективність використання трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств Харківського регіону / Н. Статівка // [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.library.oridu.odessa.ua/library.exe